

Wyrok z dnia 22 stycznia 2003 r.

II UK 51/02

Okresem składkowym, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) jest okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. Nr 32, poz. 140 ze zm.), w którym rolnik z mocy art. 40 tej ustawy był zwolniony z obowiązku opłacania składki.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Maria Tyszel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 22 stycznia 2003 r. sprawy z wniosku Kazimierza Wiktora Z. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o ustalenie wysokości emerytury celem ustalenia świadczenia przedemerytalnego, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 listopada 2001 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 27 lipca 2000 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. odmówił wnioskodawcy Kazimierzowi Wiktorowi Z. ustalenia wysokości emerytury do celów świadczenia przedemerytalnego wobec braku wymaganego 40-letniego okresu składkowego i nieskładkowego.

Odwołanie wnioskodawcy od tej decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 2 sierpnia 2001 r. [...]. Sąd ustalił, że wnioskodawca udowodnił okresy składkowe i nieskładkowe oraz okresy pracy w gospodarstwie rolnym w łącznym wymiarze 37 lat, 8 miesięcy i 25 dni. Nie może być uwzględniony okres prowadzenia gospodarstwa rol-

nego od 17 kwietnia 1978 r. do 20 kwietnia 1980 r. wobec niespełnienia wymogu określonego w art. 10 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.). Na podstawie tego przepisu uwzględnia się okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki, a wnioskodawca nie opłacał w tym okresie składek na ubezpieczenie społeczne. Nie podlega również uwzględnieniu okres urlopu bezpłatnego od 18 października 1989 r. do 15 listopada 1991 r., gdyż nie jest to okres składkowy w rozumieniu art. 6 ust. 2 powołanej ustawy. Do okresów mających wpływ na ustalenie wysokości emerytury dla celów świadczenia przedemerytalnego nie może być doliczony okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych, gdyż okres ten przypada po rozwiązaniu stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

W apelacji od tego wyroku wnioskodawca zarzucił, że odmawiając uwzględnienia okresu prowadzenia gospodarstwa rolnego pominięto uregulowanie zawarte w art. 40 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. Nr 32, poz. 140). Zarzucił także, że okres urlopu bezpłatnego był okresem pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania i powinien być potraktowany jako okres składkowy.

Wyrokiem z dnia 21 listopada 2001 r. [...] Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku oddalił apelację. Sąd Apelacyjny uznał, że powołany w apelacji przepis art. 40 ustawy z dnia 27 października 1977 r. nie daje podstawy do uwzględnienia okresu prowadzenia gospodarstwa rolnego. Zgodnie z tym przepisem rolnik, który rozpoczął prowadzenie gospodarstwa przed ukończeniem 35 lat życia był zwolniony od obowiązku opłacenia składki przez okres pierwszych 5 lat gospodarowania. Jednakże przepis art. 10 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach traktuje jako okresy składkowe tylko takie okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego, za które opłacono składki. W sprawie nie jest sporne, że wnioskodawca prowadząc gospodarstwo rolne od 17 kwietnia 1978 r. do 20 kwietnia 1980 r. nie opłacał składek na ubezpieczenie społeczne rolników, ponieważ był zwolniony z tego obowiązku. Gdyby okres zwolnienia z obowiązku opłacania składek miał być doliczany do okresu ubezpieczenia znalazłoby to wyraz w redakcji przepisu, podobnie jak ma to miejsce w innych przepisach, na przykład w art. 6 ust. 2 pkt 9 lit. a ustawy z dnia 27 października 1977 r.

Sąd Apelacyjny uznał także za prawidłowe rozstrzygnięcie w zakresie żądania uwzględnienia okresów urlopów bezpłatnych jako okresów składkowych. Wnioskodawca korzystał z urlopów bezpłatnych składając każdorazowo podania o ich udzielenie. Brak jest zatem podstaw do twierdzenia, że urlopy te były wymuszone przez pracodawcę. Okres urlopu bezpłatnego nie mieści się w kategorii niemożności otrzymania pracy w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy o emeryturach i rentach. Z tego powodu Sąd uznał za pozbawiony zasadności wniosek o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków na okoliczność udzielanych urlopów bezpłatnych.

Wyrok ten zaskarżył kasacją wnioskodawca i opierając ją na obu podstawach wymienionych w art. 393¹ k.p.c. wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy z uwzględnieniem żądania wniosku ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania.

Jako naruszenie prawa materialnego wskazał błędną wykładnię art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162 poz. 1118 ze zm.) i art. 40 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, a także art. 2, 3 i 32 w związku z art. 67 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ponadto niezastosowanie art. 371 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 25, poz. 128 ze zm.) i art. 5 k.c. W uzasadnieniu tej podstawy kasacyjnej podniósł, że nie można zgodzić się z poglądem, iż ustawodawca zmienił cel uregulowań dotyczących zwolnienia rolników z obowiązku opłacania składki. Taka wykładnia oznaczałaby odebranie uprzednio nabytych praw gwarantujących świadczenia emerytalne i pozostawałaby w sprzeczności z powołanymi przepisami Konstytucji, a także ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa i zasadami współżycia społecznego. Przy prawidłowej wykładni okres prowadzenia gospodarstwa rolnego powinien być uznany za okres składkowy. Nieuwzględnienie okresu pobierania zasiłku dla bezrobotnych nastąpiło z naruszeniem art. 371 ust. 1 ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, który to przepis nakazuje zaliczenie takiego okresu.

Jako naruszone przepisy postępowania wskazuje się w kasacji art. 227, 228 i 241 k.p.c. Naruszenie to polega na zaniechaniu wyjaśnienia powodów udzielania przez pracodawcę urlopów bezpłatnych. Wnioskodawca zamierzał udowodnić, że w

okresie urlopów bezpłatnych pozbawiony był możliwości świadczenia pracy wbrew swojej woli. Pracodawca narzucał urlopy bezpłatne w okresach zimowych, gwarantując powrót do pracy. Fakt, że wnioskodawca składał podpis na wniosku o udzielenie urlopu nie oznacza, że występował z taką inicjatywą, lecz zgadzał się na dyktat pracodawcy. Okoliczności te wskazują, że okresy, w których wnioskodawca przebywał na urlopach bezpłatnych, powinny być traktowane jako okresy czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania. Na te okoliczności wnioskodawca zgłosił dowód z przesłuchania świadków, który Sąd niesłusznie uznał za pozbawiony zasadności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Uzasadniony jest zarzut błędnej wykładni art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z tym przepisem przy ustalaniu prawa do emerytury uwzględnia się okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki. Interpretując ten przepis Sąd Apelacyjny uznał, że nie podlega uwzględnieniu okres ubezpieczenia społecznego rolników, w którym rolnik nie opłacał składek. Ustawowe zwolnienie od składek, na które powołuje się powód, nie daje zdaniem Sądu podstaw do uwzględnienia okresu ubezpieczenia skoro warunkiem takiego uwzględnienia jest opłacanie składek. Pogląd taki nie jest słuszny, chociaż pozornie wydaje się, że brak postanowienia o uwzględnieniu okresu zwolnienia od składek nie pozwala na doliczenie takiego okresu do okresu składkowego. Przepisy dotyczące uwzględniania okresów składkowych z tytułu innej niż rolnicza działalności uznają za okresy składkowe okresy prowadzenia działalności objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne, lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki (art. 6 ust. 2 pkt 9 - pkt 14). Takiego zastrzeżenia nie zawiera wspomniany art. 10 ust. 1 pkt 1, jednak nie oznacza to, że okresy zwolnienia od opłacania składki nie są uwzględniane. Na mocy tego ostatniego przepisu uwzględniane są okresy, za które opłacono składki przewidziane w odrębnych przepisach. Oznacza to, że podlega uwzględnieniu okres ubezpieczenia społecznego rolnika, który wywiązał się z obowiązku składkowego przewidzianego w przepisach obowiązujących w okresie, w którym przypada to ubezpieczenie. Wnioskodawca prowadził gospodarstwo rolne w latach 1978 - 1980,

kiedy obowiązywała ustawa z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin. Ubezpieczenie społeczne rolników na podstawie tej ustawy było obowiązkowe i pociągało za sobą obowiązek opłacania składki na to ubezpieczenie (art. 38). Przepis art. 40 stanowił, że rolnik, który rozpoczął prowadzenie gospodarstwa rolnego przed ukończeniem 35 lat życia zwolniony jest od obowiązku opłacania składki przez okres pierwszych 5 lat gospodarowania. Zasady opłacania składek były więc takie, że rolnik podlegający obowiązkowemu ubezpieczeniu i uprawniony do świadczeń z tego ubezpieczenia przy spełnieniu warunków określonych w art. 40 opłacał składki poczynając od innej daty niż powstanie obowiązku ubezpieczenia. Zawarte w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach odesłanie do odrębnych przepisów należy rozumieć jako warunek wywiązania się z obowiązku nałożonego przez te przepisy na rolnika podlegającego ubezpieczeniu. Nie można uznać, że wnioskodawca nie wywiązał się z tego obowiązku skoro na mocy szczególnego przepisu był zwolniony od składki na ubezpieczenie społeczne. Pominięcie okresu podlegającego regulacji zawartej w art. 40 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym rolników prowadziłoby do paradoksalnej sytuacji, w której okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne i spełniającego warunki tego przepisu nie byłby uwzględniany do 1 stycznia 1983 r., podczas gdy ten sam okres pracy w tym gospodarstwie członków jego rodziny podlegałby uwzględnieniu na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach. Zgodnie z tym ostatnim przepisem uwzględnia się przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia. Regulacja ta dotyczy domowników rolnika, którzy zostali objęci ubezpieczeniem społecznym od 1 stycznia 1983 r., a przed tą datą nie podlegali ubezpieczeniu. Jeżeli uwzględnia się okres pracy w gospodarstwie rolnym osób nie podlegających żadnemu ubezpieczeniu, to tym bardziej powinien być uwzględniony okres prowadzenia gospodarstwa rolnego przez rolnika podlegającego ubezpieczeniu społecznemu i spełniającemu wszystkie warunki wymagane przepisami regulującymi to ubezpieczenie. W konsekwencji należało przyjąć, że okresem składkowym, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach jest okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników, w którym rolnik z mocy art. 40 tej ustawy był zwolniony od obowiązku opłacania składki.

Pogląd taki wynika z analizy omówionych przepisów bez potrzeby sięgania do zasad konstytucyjnych i zasad współżycia społecznego.

Uznanie słuszności kasacyjnego zarzutu w tym przedmiocie nie prowadzi do uwzględnienia kasacji. Okres prowadzenia gospodarstwa rolnego, który powinien być doliczony do okresu składkowego wynosi 2 lata i 4 dni (od 17 kwietnia 1978 r. do 20 kwietnia 1980 r.). Przy zsumowaniu tego okresu z udokumentowanymi okresami składkowymi i nieskładkowymi wynoszącymi 37 lat, 8 miesięcy i 25 dni łączny okres wynosi 39 lat, 8 miesięcy i 29 dni. Aby uznać, że wnioskodawca spełnił warunek posiadania 40-letniego okresu, powinien być wykazany brakujący okres składkowy lub nieskładkowy. W zaskarżonym wyroku nie uwzględniono wskazanych przez wnioskodawcę dalszych okresów, a podniesione w kasacji zarzuty błędu w ustaleniach faktycznych i zastosowaniu prawa są nieuzasadnione.

Powołany w kasacji przepis art. 37l ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. nr 6, poz. 56 ze zm.), który zdaniem wnoszącego kasację powinien mieć zastosowanie, stanowi, że prawo do świadczenia przedemerytalnego przysługuje osobie, która spełniła warunki do jego nabycia w dniu rejestracji w powiatowym urzędzie pracy. Prawo do świadczenia przedemerytalnego ustala się na wniosek tej osoby. Świadczenia przedemerytalne przysługują od następnego dnia po zarejestrowaniu się uprawnionej osoby w powiatowym urzędzie pracy albo od następnego dnia po złożeniu wniosku i dokumentów niezbędnych do ustalenia tych uprawnień. Przepis ten reguluje tryb i termin przyznawania świadczenia przedemerytalnego osobie, która spełnia warunki do tego świadczenia i zostanie zarejestrowana jako bezrobotna w powiatowym urzędzie pracy lub złoży wniosek o świadczenie. Nie można powoływać się na ten przepis jako podstawę uznania warunków do przyznania świadczenia przedemerytalnego za spełnione skoro przepis ten dotyczy osób, które spełniły warunki określone innymi przepisami. Warunki te są określone w art. 37k w czterech punktach, a wnioskodawca wywodzi swoje prawa z art. 37k pkt 3, który stanowi, że świadczenie przedemerytalne przysługuje osobie spełniającej warunki do uzyskania statusu bezrobotnego i prawa do zasiłku, jeżeli do dnia rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, w którym była zatrudniona przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, osiągnęła okres uprawniający do emerytury wynoszący dla mężczyzny co najmniej 40 lat. Warunkiem uzyskania prawa do świadczenia jest posiadanie 40-letniego okresu uprawniającego do emerytury do dnia rozwiązania

umowy o pracę, zatem do tego okresu nie są wliczane okresy składkowe lub nie-składkowe przypadające po dniu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Nie podlega więc zaliczeniu okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych po ustaniu stosunku pracy. Przepis art. 371 nie jest podstawą do wliczenia do wymaganych okresów okresu pobierania zasiłku dla bezrobotnych, zatem zarzut naruszenia prawa materialnego w tym zakresie nie jest zasadny.

Nie znajduje uzasadnienia zarzut naruszenia przepisów postępowania przez odmowę przeprowadzenia zgłoszonych przez wnioskodawcę dowodów. Zgodnie z art. 227 k.p.c. przedmiotem dowodu są fakty mające dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie. Okoliczności, które wnioskodawca zamierzał udowodnić zgłaszając wniosek dowodowy nie były dla rozstrzygnięcia sprawy istotne. Żądanie doliczenia do okresów wymaganych do emerytury okresu urlopu bezpłatnego nie mogło być bowiem uwzględnione niezależnie od okoliczności, w jakich został udzielony urlop bezpłatny. Według twierdzeń wnioskodawcy był on zmuszony do składania podania o urlop bezpłatny i tę okoliczność chciał udowodnić. Jednak wnioskodawca nie powołuje się na przymus fizyczny lub groźbę bezprawną lecz twierdzi, że do decyzji zmusiła go sytuacja ekonomiczna. Alternatywą było bowiem rozwiązanie stosunku pracy bez gwarancji powrotu do pracy. Według oceny wnioskodawcy nie mógłby on znaleźć pracy zgodnej ze swoimi kwalifikacjami i z uwagi na gwarancję powrotu do pracy składał podania o urlop bezpłatny. Przedstawione przez wnioskodawcę okoliczności, nawet gdyby zostały udowodnione, nie dawały podstawy do uznania okresu urlopu bezpłatnego za okres składkowy w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z tym przepisem za okres składkowy uważa się przypadający przed dniem 15 listopada 1991 r. okres czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania. Fakt niemożności otrzymania pracy w konkretnym okresie nie należy do faktów powszechnie znanych, jak to usiłuje wykazać wnoszący kasację zarzucając naruszenie art. 228 k.p.c. Wiadome jest bowiem, że nawet w okresach największego bezrobocia występuje rotacja pracowników i są oferty zatrudnienia, chociaż nie pokrywają one zapotrzebowania. Do wykazania niemożności otrzymania pracy wymagane jest udowodnienie aktywnego poszukiwania pracy i braku ofert pracy. Wniosek dowodowy nie zmierzał do udowodnienia, że wnioskodawca poszukiwał pracy i będąc zarejestrowany w terenowej jednostce administracji państwowej nie otrzymał oferty zatrudnienia. Korzystając z urlopu bezpłatnego wnioskodawca nie miał statusu

bezrobotnego i nie mógł być zarejestrowany jako poszukujący pracy. Subiektywne przekonanie wnioskodawcy, że nie będzie mógł znaleźć pracy, nie wystarczy do uznania, że pozostawanie bez pracy w czasie urlopu bezpłatnego było spowodowane niemożnością jej otrzymania. Wnioskodawca sam wybrał korzystanie z urlopu bezpłatnego gwarantujące mu powrót do pracy jako wariant bezpieczniejszy niż ryzyko poszukiwania pracy w trudnej sytuacji na rynku. Dlatego okoliczności udzielania urlopów bezpłatnych nie wymagały ani powtórzenia postępowania dowodowego (art. 241 k.p.c.) ani przeprowadzenia nowych dowodów. Nie nastąpiło zatem naruszenie powołanych w kasacji przepisów postępowania.

Zarzuty zmierzające do wykazania, że dalsze okresy poza okresem prowadzenia gospodarstwa rolnego są okresami składkowymi, nie są usprawiedliwionymi podstawami kasacji i z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację.

=====